

ההשוואה בין מצות הישיבה בסוכה לבין מצות ישיבת ארץ ישראל

- א. מקורות ההשוואה
ב. הקשר הפנימי-מהותי בין שתי המצוות
ג. מעלת מצות ישיבת ארץ ישראל על פני מצות הישיבה בסוכה
ד. מדוע לא השווה הגר"א בין ישיבת ארץ ישראל לבין טבילה במקווה?

א. מקורות ההשוואה

בשם הגר"א נאמר (קול התור א, ז) שיש קשר בין מצות ישיבת ארץ ישראל ובין מצות סוכה: בשניהם נכנס האדם לתוכם שלם בכל גופו. ורמז לזה בפסוק (תהלים עו, ג): 'וַיְהִי בְשָׁלֹם סוּפוֹ וַיִּמְעוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן'. והוסיף: "סוכה - מצוותה תעשה ולא מן העשוי, אף ציון כך [כלומר שיש לעשות את ציון, היינו לבנותה במעשינו]. וכאמור במדרש על הפסוק (ישעיהו נט, כ) "וַבָּא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל" - כל זמן שציון אינה בנויה עדיין הגואל לא בא. וכדברי חז"ל (מגילה יז, ב): מכיון שירושלים נבנית בן דוד בא, ובמדרש אין בן דוד בא עד שתהא ירושלים נבנית".

בשם רבי שמחה בונם מפשיסחא נאמר: אין לך מצוה חביבה מסוכה, שכן אדם נכנס אליה בכל אבריו ומלבושיו, ואפילו בנעליו ומגפיו¹. והרב יעקב זאב כהנא הוסיף²: כך גם מצות ישיבת ארץ ישראל נכנסים לתוכה והיא כוללת את כל איבריו של האדם, והדר בה מקיים המצוה בלי שום הפסק, בין ביום בין בלילה, בין ער בין ישי, בכל עת ורגע³, ולכן היא שקולה כנגד כל המצוות. עכ"ד⁴.

1 כן כתב האדמו"ר רבי שמואל וינברג מסלונים בספר דברי שמואל על התורה והמועדים, ירושלים תשל"ד, סוכות, עמ' קעה, אלא שלשונו היא: 'מצוה שנכנס אדם בתוכה בכל גופו'.

2 שו"ת תירוש ויצהר סימן קיד אות יא. וכן יסד הפייטן לשחרית יום שני של סוכות: "בַּל תְּהִי מִצְוַת סֻכָּה בְּעִינֶיךָ קִלְקָה, כִּי כָּל מִצְוַת דָּת פְּחָקוּתֶיהָ שְׁקוּלָה". על הסבר זה הקשה הרב ישראל שציפנסקי (ארץ ישראל בספרות התשובות, ח"ג, עמ' פז הע' 14) למה לא אמרו גם במצות סוכה שהיא שקולה כנגד כל המצוות? וצ"ע.

3 הרב י"ז הורוביץ, מתלמידי החת"ס שעלו לארץ, ספר נחלה לישראל, ירושלים תשכ"ט, עמ' מו. קדם לו ר"א אזכרי בספר חרדים (מצוות עשה התלויות בארץ פ"ב, ירושלים תשל"ב עמ' 183): "וכתב הרמב"ן במנין תרי"ג מצוות, ישיבת ארץ ישראל, כל עת ורגע שאדם בארץ ישראל הוא מקיים מצוה זו".

4 מעניינת העובדה שדווקא בחידושי למסכת סוכה נאמרו דברי החת"ס סופר ביחס לעבודת האדמה בארץ ישראל ולעבודה בה בכלל, לפירות הגדלים בה ולעבודה עברית, ושאינן אדם ראוי להיפטר

ב. הקשר הפנימי-מהותי בין שתי המצוות

אכן, אין כאן דמיון מקרי בלבד, אלא ישנו מכנה משותף מהותי ועמוק בין חג הסוכות לבין ארץ ישראל - שתי מצוות אלה הן היחידות בתורה שאדם מקיים אותם על ידי מגורים. בנוסף, בזמן הישיבה בסוכה כל פעולות החיים הופכות להיות חלק מהמצוה: מצוה לאכול בסוכה, מצוה לשתות ומצוה לישון. כך גם בארץ ישראל, כל פיתוח כלכלי, כל בניין ונטיעה, הם חלק ממצות יישוב הארץ. וכשם שמצות הסוכה מקדשת את כל פעולות החיים של האדם הפרטי, כך מצות יישוב ארץ ישראל מקדשת את כל פעולת החיים של העם החי בה.

הסבר אחר כתב בספר צמח דוד⁵: קדושת ארץ ישראל נובעת מחמת העובדה שאינו תחת שום שר או ממונה רק תחת הקב"ה בעצמו, כלומר השגחה ישירה. ולכן אמרו חז"ל (כתובות קי, ב) שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, כי חוץ לארץ היא תחת יד השרים, כלומר השגחה עקיפה. וכן הסוכות הם לזכר שהקיף הקב"ה את אבותינו בענני כבוד והנהגתם הייתה על ידי ה' יתברך בעצמו, ונאמר: 'וְהָיָה הַלֶּךְ לְפָנֶיהֶם יוֹמָם בְּעָמוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ' (שמות יג, כא), וסוכה נקראת צילא דמהימנותא (צל האמונה, זוהר אמור ח"ג קג, א) לכן היא בבחינת ארץ ישראל. ובשו"ת תירוש ויצהר (סי' קיד אות יז) הביאו והוסיף שזהו שאמר הכתוב: "וּמְעוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן", כי הסוכה עצמה היא כמו ציון.

ג. מעלת מצות ישיבת ארץ ישראל על פני מצות הישיבה בסוכה

למרות ההשוואה, ישנה מעלה לארץ ישראל על סוכה. שהרי מצות סוכה מתקיימת רק כאשר הוא נמצא בה ראשו ורובו, ואינה חובה לנשים⁶. בנוסף⁷, גדולה יותר מצות ישיבת ארץ ישראל, שחוץ מהמצוה עצמה היא נותנת אפשרות לקיים את המצוות

מעבודת האדמה בטענה שאין לו זמן: "שהעבודה בקרקע גופה מצוה משום ישוב ארץ ישראל ולהוציא פירותיה הקדושים... וכאילו תאמר לא אניח תפילין מפני שאני עוסק בתורה, הכי נמי לא יאמר לא אאסוף דגני מפני עסק התורה"; דברים אלה נאמרו במסכת סוכה (פרק לולב הגזול לו, א ד"ה דומה לכושי תנן), למרות שאין הסוגיה של ישיבת הארץ יישובה ומצוותה שייכת לסוגיה שבה נאמרו הדברים 'אתרוג הכושי'.

5 לרבי דוד מדינוב, חידושי תורה לסוכות.

6 רבי נחום לעווי רבה של שאדיק, מובא בספר "חסידים ואנשי מעשה" לרב אליהו כי טוב כרך שני, בתוך הפותח שער, ספר רביעי, שער התקנות למאה שערים, עמ' שצא.

7 רבי שלמה פרידמן, האדמו"ר מטשורטקוב, דברי שלמה על המועדים, הושענא רבה תש"י, ירושלים תשכ"א עמ' ו.

התלויות בארץ. מה עוד⁸ שמצות סוכה זמנה רק שבעת ימים ומצות ישיבת ארץ ישראל כל השנה.

רבי אהרן הגדול מקרלין הוסיף⁹: מסוכה אפשר לצאת, גם מארץ ישראל אם לא זוכים אפשר לצאת, אולם ישנה מעלה לארץ ישראל שאין בסוכה, והיא שסוכה אפשר לפסול, אבל את ארץ ישראל אי אפשר לפסול¹⁰. קדושת ארץ ישראל היא נצחית,

8 הרב שלום מאיר וולך, מעילו של שמואל, בני ברק תשנ"ח, פרק לח עמ' רסה, מביא בשם הרב שמואל אהרן יודלביץ, שהיה חתנו של הרב ר' אריה לוי, הסבר זה בתיאור וסגנון ייחודי: מצות סוכה מצוה נפלאה היא, בכל רגע שאדם יושב בסוכה, בכל שבריר שניה, מקיים הוא מצוה. ישן - מקיים מצוה, אוכל - מקיים מצוה. מה היינו אומרים על אדם שנכנס לסוכה בערב חג ולא יצא ממנה עד התקדש חג שמחת תורה? היה לו שם ארון קודש, התכנס שם מנין לתפילות, הוקם שם בית מדרש ללימוד, והכל בסוכה, צילא דמהימנותא! מה היינו אומרים?! היינו מקנאים! כמה מצוות הוסיף, כמה זכויות! אבל גם להן יש גבול, "בְּסֻפֹת תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים", רק שבוע. אילו ניתן היה להמשיך מצוה זו לשבוע נוסף, להכפיל את המוני הזכויות לחודש ימים או לחודשיים, לחצי שנה! אבל אי אפשר, דבר כזה אינו בנמצא. אך לא, טעות בדינו! דבר זה נמצא בפועל ממש. לשיטת הרמב"ן מצות ישיבת ארץ ישראל נוהגת מן התורה, ואדם המתגורר בארץ הקודש כאילו מסתופף הוא בצל הסוכה, סוכת שלום נרחבת החופפת על הבית, ועל בית הכנסת, ועל בית המדרש, ועל כל מקום בארץ ישראל. אלא מאי, "מצוות צריכות כוונה". יש להתכוון לכך ולדעת זאת.

9 הביאו שלמה זלמן שרגאי, "סיני" כרך צד גיל' תקעג-תקעד (כסלו-טבת תשד"מ) עמ' קצב; הרב צבי קפלן, על גדות ים התלמוד, ירושלים תש"ן, עמ' 46. עניין דומה כתב האדמו"ר רבי שמואל וינברג מסלונים, דברי שמואל על התורה והמועדים, סוכות עמ' קעה: בפרט אחד גדולה מעלת שבת מסוכה, כי מן הסוכה יכול הוא גם לצאת, ואילו שבת קודש בכל מקום שנמצא קדושת שבת חופפת עליו.

10 רבי אהרן מקרלין אמר בחנוכה בשנת תר"ח: "ארץ ישראל היא בבחינת שבת. הגם שבשבת יכול אדם לחטוא ח"ו אף על פי כן הוא שבת" (ר' אהרן הויזמאן, ילקוט דברי אהרן, ירושלים תשכ"ט, בית אהרן ליקוטים, עמ' לו). ובסגנון אחר: "ארץ ישראל היא בבחינת שבת. כשם ששבת אינה חדלה להיות שבת בגלל מחלליה, כך ארץ ישראל אינה חדלה להיות ארץ ישראל בגלל מחלליה". כן כתב גם השם משמואל מסוכ'וב (בראשית פרשת וישלח תרע"ח, עמ' מב-מג): ארץ ישראל היא בחינת שבת, ענין אהבה ודבקות; חוץ לארץ דומה לחול, אז האדם צריך לרגוז על יצרו הרע. עכ"ד. אמנם אפשר להקשות על דברי הרבי מקרלין, שהרי מפורש בירמיהו (ב, ז): "ואביא אתכם אל ארץ הכרמל לאכל פריה וטובה - ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה!" ותירץ הרב משה צוריאלי שליט"א במכתב אלי, שכבר חז"ל הוציאו מקרא זה מפשוטו (ירושלמי כלאים פ"ט ה"ג) וקבעו שהפסוק מדבר על אלו שמעלים מתייהם מחוץ לארץ וקוברים אותם בארץ ישראל. עכ"ד. ויש להוסיף שגם לפי הפשט מדובר בפסוק על טומאה, ודברי האדמו"ר מוסבים על חטא או פסילה. קדושת הארץ היא נצחית אפילו כשמטמאים אותה, אבל החטא והטומאה הם חיצוניים, כדברי קודשו של המהר"ל (נצח ישראל פרק יא) שהחטא בישראל הוא במקרה ולא בעצם, ולעומת זאת קדושתה של הארץ היא אלוקית-פנימית.

וגם כשמטמאים אותה זו רק טומאה חיצונית, טומאת מגע, כי קדושתה הפנימית האלוקית לעולם עומדת.

ד. מדוע לא השווה הגר"א בין ישיבת ארץ ישראל לבין טבילה במקווה?

האחרונים שהביאו את דברי הגר"א, הקשו על דבריו: מדוע לא מנה בין המצוות שאדם נכנס בהם בכל גופו גם טבילה במקווה? ותרצו:

1. הכניסה למקווה אינה מצוה אלא הכשר מצוה, כי אין מצוה לטבול אלא להיות טהור. ומה שמזכירים בנוסח הברכה "על הטבילה" ולא "על הטהרה", מפני שצורת הטהרה היא על ידי מעשה הטבילה¹¹.

2. המקווה עצמו אין בו קדושה, אף שהוא מטהר את הטובל בו, מה שאין כן ארץ ישראל וסוכה שהו עצמו קדושות, שהרי אמרו רבותינו (סוכה ט, א): "כשם שחל שם שמים על החגיגה, כך חל שם שמים על הסוכה". הקדושה העצמית של ארץ ישראל ושל הסוכה מוסיפות על קדושת מעשה המצוה¹².

3. עוד נראה לומר שיש הבדל מהותי בין מצות סוכה וארץ ישראל לבין המקווה. מצוה שאדם מקיים בכל גופו פירושה שכל פעולה שהאדם עושה בה כגון בניין, נטיעה וכד', כל פעולות החיים, הופכות להיות מצוה. מה שאין כן במקווה, אמנם האדם טובל בכל גופו, אך אין במקווה פעולות נוספות שהופכות למצוה.

4. במקווה מדובר בפעולה רגעית, האדם נכנס וטובל ויוצא מיד, אך בסוכה ובארץ ישראל נכנסים ונשארים! ההימצאות במקווה, כאשר כל גופו במים, מונעת ממנו לפעול כדרכו, אי אפשר להישאר זמן רב במצב זה, קל וחומר שלא ניתן לאכול או לישון כשכל גופו בתוך המים. לעומת זאת לסוכה ולארץ ישראל אנו נכנסים על מנת להישאר בהן, על מנת לחיות בהן את חיינו¹³.

5. למצות ישוב ארץ ישראל האדם נכנס כפי שהוא וארץ ישראל מטהרתו, וכמאמר רבי ישראל מרוז'ין: "אילו היו יודעים אותם פושעי ישראל כמה מצוות הם מקיימים ללא שימת לב, כגון ישיבת ארץ ישראל, היו מתפקעים מרוב כעס. דוגמת זה מצינו בסוכה שנכנסים אליה "מיט דה שטיוועל" [עם המגפים והבוץ], ואילו אל המקווה

11 ומה שאמרו (שבת קכא, א) "טבילה בזמנה מצוה", אין הכוונה שהטבילה עצמה היא המצוה אלא הטהרה בזמנה מצוה, ולו יצויר שהיה אפשר להיטהר באופן אחר בלי מקווה הייתה מתקיימת המצוה בעצם הטהרה. מובא בשם הגר"ח קנייבסקי בספר שיח הסוכות, בני ברק תשע"ב, עמ' כד-כה.

12 הרב יואל שורץ, חג הסוכות ומצוותיו, ירושלים תשנ"ז, עמ' 12 ועמ' 57.

13 הרב מאיר גולדמינץ, קדושת ציון, סוכות, מוסף מיוחד לסוכות תש"פ, עמ' ג.

נכנס האדם בלא בגדיו. ועוד, במקווה אם יהיה אפילו מעט מגופו מחוץ למים כאילו לא טבל, ואילו בסוכה - די בישיבת ראשו ורובו כדי לצאת ידי חובת המצוה ולהיטהר¹⁴.

* * *

כתב רבי שלמה הכהן מווילנא¹⁵: בכל התנ"ך כתיב 'סִפָּה' בלא ו' ונקוד בשורוק (סִפָּה), רק בתהלים (עו, ג) בפסוק: "וַיְהִי בְשָׁלֹם סוֹפּוֹ וַיִּמְעוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן" נכתב סופו בו' אחרי הסמך, וכן כתב המנחת שי שם. הסיבה על דרך הרמז, בכל מקום כתיב "סופו" חסר לרמוז למה שאמרו חז"ל שבעולם הזה אין השם שלם ואין הכסא שלם כביכול, אבל לעתיד לבוא שיתמלא השם במילואו אז יהיה "סופו" מלא (עי' רש"י שמות בשלח יז, טז). וזה מה שמרמז לנו הפסוק "וַיְהִי בְשָׁלֹם סוֹפּוֹ", כלומר, מתי יהיה 'סופו' בשלימות בזמן שיהיה "וַיִּמְעוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן", ואז יהיה השם שלם והכסא שלם. וה' יפרוש עלינו סוכת שלומו¹⁶.

14 רבי אברהם יעקב פרידמן מסדיגורה, עקבי אבירים על התורה והמועדים, תשס"ה, סוכות, עמ' שצז.

15 בהשלמות 'לחשק שלמה' על סוכה לראש המסכת.

16 ובשם הרב יעקב רוזנטל זצ"ל שמעתי שנוספה דווקא האות ו' ולא האות ה' כי האות ו' היא אות מחברת ומשלימה.

ואפילו אם מפני הדחק צריכים להפקיע איזו מצוה מהמצוות התלויות בארץ - לא יפול על זה חס ושלום ליבם של הזוכים להסתופף בצלצח קדושת חיבת נעימת ארץ חמדה אשר עיני ה' אלוקינו בה תמיד מראשית השנה עד אחרית שנה... כי עצם ישיבת ארץ ישראל מצד עצמה שקולה היא נגד כל המצוות שבתורה, שבכלל כל המצוות כלולות גם כל המצוות התלויות בארץ... דהיינו שעיקר קדושתה של ארץ ישראל היא הישיבה בה בעצמה, וממילא נמשכות עם זה הזכויות של המצוות התלויות בארץ, אבל גם כשהן נפקעות על ידי דחק עומדת היא בעצם רוממות מעלת קדושתה. וצריך כל לב וכל רוח ונשמה של כל אחד ואחד מישראל להיות הומה ושוקק לבוא להיאחז בארץ חמדה, במקום בית חיי עם ד' לדור ודור ולנצח נצחים.

אגרות חמדה לרא"ה פרק ד